

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 25, брой 3
Май-юни

Борис Попиванов

България получи зелена светлина за членство в еврозоната от 1 януари 2026 г.

Инициативата на президента Румен Радев за референдум по темата, макар и отклонена, стана централен фактор на политическия дебат.

Корупционен скандал в партията „Продължаваме промяната“ постави под съмнение перспективите на либералната политическа общност в страната.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 25, брой 3
Май-юни

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	РАЗВИТИЕ НА ПОЛИТИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ	4
3.	СЪСТОЯНИЕ НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	7
4.	ПРОГРЕСИВНИЯТ ПОЛИТИЧЕСКИ И ОБЩЕСТВЕН ДНЕВЕН РЕД	11
5.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРОГНОЗИ И ПРЕПОРЪКИ	12

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

На прага на еврозоната. България получи положителни конвергентни доклади от Европейската централна банка (ЕЦБ) и Европейската комисия (ЕК) относно готовността на страната за членство в еврозоната. Последваха утвърдително становище на членовете на Еврогрупата и неформална положителна позиция на лидерите на ЕС. Предстоят резолюция на Европейския парламент (ЕП) и окончателно решение на Съвета на ЕС в началото на юли. Това ще финализира административната процедура. Пътят към приемане на еврото от 1 януари 2026 г. е открит. Въпреки слухове, малко вероятно е изненада в последния момент (например във вида на вето от страна на Словакия).

Правителството и парламентарното мнозинство категорично застават зад това развитие и го използват като свой основен актив. Съществуват обаче и дискуссионни моменти. Значителна е съпротивата в българското обществено мнение срещу предстоящо влизане в еврозоната. Тази съпротива има както партийни изразители („Възраждане“, МЕР, „Величие“), така и институционална подкрепа (президентът Румен Радев, който дори предложи национален референдум по темата). Ключов външнополитически приоритет на България е на път да се реализира в условията на доминиращ обществен скептицизъм. Също така, съмненията, че страната е готова, се тиражират не само в България, но и в авторитетни чуждестранни медии (например „Политико“), оспорващи достоверността на официалните статистически данни за нивото на инфлация. Ориентацията към членство в еврозоната открито и масово се възприема като политическо решение от Брюксел и Франкфурт, което няма връзка с работата на българското правителство, нито с нейната резултатност.

Напрежението Русия-Запад. България продължава активно да подкрепя каузата на Украйна в конфликта с Русия. Това бе изразено ясно от министър-председателя Росен Желязков пред украинския президент Володимир Зеленски на срещата на върха „Украйна – Югоизточна Европа“ в Одеса и на срещата на върха на Европейската политическа

общност в Тирана. Като че ли отпадат притесненията на българското правителство, че се налага да вземе страна в евентуален разнобой между САЩ и Западна Европа по въпроса за Украйна. Такива притеснения несъмнено битуваха през март и април. Ето защо българската страна охотно приветства твърдия ангажимент на Вашингтон към НАТО, демонстриран от президента Доналд Тръмп на срещата на върха на Пакта в Хага. Централна новина от това събитие бе решението за повишаване на дела на средствата за отбрана и сигурност на държавите-членки до поне 5% от БВП. Напрежението, породено от опозицията на Испания, извади наяве опасения в държавите-членки, че тази мярка е трудно постижима. България я прие без забележки въпреки множеството неясноти как ще се случи на практика.

Проблемите със Скопие. Кризата в отношенията между България и Северна Македония не показва тенденции към преодоляване във времето след завръщането на ВМРО-ДПМНЕ на власт. Отказът на Северна Македония да „жертва националния си интерес“ заради България върви успоредно с отказа на България да допусне старт на преговорите на Северна Македония за членство с ЕС. В ярка персонална илюстрация на тази криза се превърна бившият македонски премиер Любчо Георгиевски, осъден от съда в своята страна за пробългарски политически и културни изяви. Георгиевски бе приет на високо равнище в София, а присъдата срещу него бе официално разкритикувана.

Тревожна индикация за европейския авторитет на България по спора със Северна Македония дадоха дебатите в ЕП по доклада на напредъка на Скопие. Българските евродепутати единодушно и независимо от партийната си афилиация настояха за корекции в доклада, свързани с „македонските идентичност и език“. Тези корекции обаче бяха отхвърлени от мнозинството в Комисията за външна политика на ЕП. Прави впечатление, че българските представители в ЕП не са успели да убедят нито една от европейските партии да подкрепят София. Дипломатическият провал за България е факт. Той

трудно може да бъде смекчен от българското Министерство на външните работи, което започна утешително да напомня, че ЕП няма думата по тези въпроси, а в Европейския съвет България в крайна сметка пак ще наложи вето си. Едва ли ще помогне и инициативата на президента Радев да пише до всички държавни и правителствени ръководители в ЕС, за да разясни смисъла на българската позиция. Проличават две тенденции. Първо, първоначалното нежелание на ЕС да работи със Скопие

след идването на кабинета Мицкоски на власт е приключило. Прекратеният натиск върху България може скоро да се възобнови. И второ, амбицията на България да представя проблема със Скопие като проблем между Скопие и Брюксел, част от евроинтеграционния процес, видимо губи привърженици. В официални изявления водещи фигури на европейската политика отново започват да говорят за двустранен проблем между София и Скопие. Това прави българската позиция още по-уязвима.

2

РАЗВИТИЕ НА ПОЛИТИЧЕСКАТА СИТУАЦИЯ

Парламентът. Парламентарната конфигурация на този етап остава напълно стабилна. Партиите, участващи в правителството, ГЕРБ, Българската социалистическа партия (БСП) и „Има такъв народ“ (ИТН), действат единно и без вътрешни разногласия по основните теми на дневния ред, включително по такива, които само преди половин година биха провокирали напрежение – от типа на членството в еврозоната и подкрепата за Украйна. Движението за права и свободи – Ново начало (ДПС-НН) категорично подкрепя правителството и дори загатва за възможен пълен 4-годишен мандат. Кабинетът не разчита на „плаващи мнозинства“. Гласуванията в Народното събрание (НС) обаче затвърждават наличието на „плаващо малцинство“. Втората политическа сила, „Продължаваме промяната – Демократична България“ (ППДБ), застава зад кабинета по някои въпроси и се противопоставя по други. Това не е в състояние да измени общата ситуация. Може да се твърди, че в настоящия контекст и без никакви непредвидими бъдещи събития, оцеляването на парламента и правителството зависят почти единствено от волята на лидерите на ГЕРБ Бойко Борисов и на ДПС-НН Делян Пеевски.

Някаква стратегически ориентирана законодателна политика на мнозинството отсъства. Изминаха поредни два месеца, в които Народното събрание е приело само един нов закон, този за личния фалит, а останалите одобрени актове са ратификации и изменения на съществуващи закони. Мнозинството предимно реализира кадрови назначения в различни обществени органи. Последните примери в това направление са окончателният избор на Росен Карадимов за председател на Комисията за защита на конкуренцията и изборът на изцяло нов състав на Комисията по досиетата с кандидати на партиите от управлението. И работата на парламента може да се характеризира с оценки като „стабилизация“ и „застой“, най-голямо политически напрежение генерира фигурата на председателката на НС Наталия Киселова. Нейните действия системно пораждаат остри опозиционни критики, кулминиращи в искания за оставката ѝ както

от либералния лагер (ППДБ), така и от националистическите партии. Сред тези действия в последно време са изявлението на Киселова, че „не придава особено значение“ на протестите; спорното ѝ решение да не допусне предложението на президента за референдум до гласуване в НС; твърденията, че тя не е оставила български граждани да се евакуират от Иран с нейния самолет. Става дума за политически сюжет, който е белязан не само от опозиционна активизация, но най-често и от управленско мълчание. Макар да не се поддават на исканията на опозицията за оставка, управляващите не защитават публично Киселова и до известна степен я оставят политически узвима.

Правителството. Кабинетът „Желязков“ изглежда изцяло посветен на предстоящото членство на България в еврозоната. Това е активът, с който той иска да се легитимира пред българските граждани. Същевременно това отразява разделителната линия, от самото начало възприета от настоящото мнозинство: на проевропейски срещу антиевропейски сили. Тази разделителна линия не допуска единодействие на опозицията, от една страна, и извежда темите за статуквото, върховенството на правото и корупцията извън челното място на дневния ред, от друга.

Подготовка за приемане на еврото практически липсваше преди призива на президента Радев за референдум. След това правителството, видимо под натиска на президента и общественото мнение, стартира серия от инициативи, призвани да успокоят гражданите за възможните негативни последици и най-много инфлацията. Засега правителството не се справя убедително със задачата си. Инфлационните процеси през последните седмици набраха нова инерция. Дори директорът на Агенцията за приходите Румен Спецов изнесе информация за рязко увеличаване на цените, макар че на следващия ден бе принуден да обясни, че ставало дума за „сурови данни“. Всъщност правителствената политика се свежда до заплахи към търговците, че ще бъдат санкционирани при „спекула“ и „необосновано повишаване“ на цените. Норматив-

на рамка, която би допуснала подобна държавна намеса в ценообразуването, обаче липсва. Затова мерките на властите не могат да бъдат нещо друго освен пропаганда.

С доминацията на така очертаната разделителна линия между проевропейско и антиевропейско може да се обяснят и реакциите в скандала с Министерството на вътрешните работи (МВР). Казусът с гражданин във Варна, умрял при полицейска акция, провокира сериозно недоволство и искания за оставка на министъра Даниел Митов както от ППДБ, така и от националистическите партии. Критиките обхванаха и цяла гама допълнителни проблеми на МВР от уволненията до обществените поръчки. И макар че ГЕРБ в първия момент призна основателността на част от критиките, ДПС-НН твърдо застана зад Митов. Постепенно скандалът отшумя. Европейската легитимност на управлението, от която важен елемент е евроатлантизмът на Митов, надделя над сюжета с правовата държава.

Президентът. Държавният глава предприе най-ярквата си политическа изява от повече от година насам. В специално обръщение към нацията и парламента той предложи референдум по въпроса дали еврото трябва да бъде прието от 2026 г. Правителственото мнозинство и ППДБ реагираха крайно остро и незабавно срещу президентската идея. Председателката на НС Наталия Киселова отказа да допусне президентското искане до гласуване в парламента с аргумента, че Конституционният съд вече се е произнесъл против възможността за подобен референдум при казуса със събраната подписка на партията „Възраждане“ преди две години. Радев сезира Конституционния съд, който оспори възможността за референдум, но прие да образува дело върху правните основания на Киселова еднолично да вземе решение. Стана ясно, че референдум няма да се проведе. Президентът в няколко свои изявления доразви идеята си, като отрече, че тя е насочена против еврозоната или ЕС, но напротив, цели да даде на правителството легитимността на народния вот в провеждането на една сложна и рискована трансформация. В специално интервю за Си Ен Ен Радев очерта три подхода към правенето на политика: технократичен, икономически и демократичен. Първият подход трансферира вземането на решения на експертите, с презумпцията, че те единствени могат да преценят кое е правилно, а не хората, които нямат нужните компетенции. Вторият подход се опира на вярата в движещата сила на икономиката, която сама трябва да преодолее всички трудности от една или друга промяна. А третият подход, за чийто привърженик се обяви Радев, е основан на убеждението в демократичната легитимност на всяко важно решение. Скрытото послание е очевидно, а именно, че президентът защитава демокрацията, докато уп-

равляващите и значителна част от политическите сили бягат от нея. Радев използва обстоятелството, че данните от социологическите проучвания недвусмислено подкрепят неговата теза, а не тази на управляващите. Забележително е самопризнанието на политическия елит, че не е в състояние да убеди хората в правотата на своите решения. Още първите реакции на президентското обръщение отхвърляха референдума като инструмент, защото бил популистски и щял да провали европейската интеграция на страната.

Темата за президентската инициатива има два аспекта: правен и политически. В правно отношение действително Радев излиза извън рамките на конституционната допустимост. Това стана ясно още в деня на обръщението, когато неговият правен съветник Крум Зарков подаде оставка. В политическо отношение несъмнено Радев позиционира себе си като лидер на общественото мнение. Следва да се има предвид, че през последната година президент и водещи партии водеха различни спорове по периферни въпроси, които не бяха в състояние да ангажират общественото внимание. Влизането в еврозоната обаче е ключов проблем. Съгласие на президента с правителството, че страната е подготвена, когато има достатъчно многобройни съмнения за противното, би било неуместно. Няколко дежурни критики също не биха свършили работа. В този смисъл предложението за референдум наистина концентрира политическия дебат около президента. Но минусите на подобна позиция не бива да бъдат подценявани. Първо, ако президентът наистина предлага нещо, за което знае, че е противоконституционно, това не говори за уважение към правовата държава, чиято защита толкова години Радев претендира да осигурява срещу безправията на различни управленски конфигурации. Второ, независимо от ясните обяснения, че става дума за конкретна дата за влизане в еврозоната, предложението на президента бе широко възприето като насочено срещу еврото изобщо. В международен план това може да се превърне в нова стъпка към изолацията на Радев, и без това обвиняван често в проруски симпатии. Трябва да се припомни, че след историите в европейската конституция и Брекзит за европейския елит думата „референдум“ наистина звучи като антиевропейска. Ако Радев до този момент е съумявал да балансира между проевропейски и националистически лагери в България, рискът постепенно да се затвори само в националистическия спектър, е значителен. Вярно е, че Радев съзнателно говори само за социалните и икономическите рискове от еврото, за разлика от националистите, които го третират в контекста на националния суверенитет и независимост. Интерпретациите не съвпадат, но пропагандата за хипотетично съвпадение е силна. Трето, идеята за референдума допълнително спло-

ти правителственото мнозинство, останало вече без партията на Ахмед Доган. Страхът от Радев, увенчан със значителна обществена подкрепа, намалява шанса за бъдещи предсрочни избори, съответно политическа промяна. Четвърто, инициативата лесно може да бъде експлоатирана в полза на тезата на Бойко Борисов и Делян Пеевски, че разделението в България е между проевропейци и антиевропейци, а не между статукво и промяна или между корупция и антикорупция, и така може да допринесе за по-нататъшно обезсмисляне на

ППДБ като опозиция. По-нататъшната концентрация на власт в ръцете на Борисов-Пеевски получава още един стимул.

Исторически Румен Радев е бил най-силен когато е бил сам срещу всички. Ето защо създамата се ситуация до голяма степен съответства на вътрешната му политическа нагласа. Мнозинството от коментаторите заключиха, че е направена решителна крачка към създаване на президентска партия. Практически индикации за това обаче липсват.

3

СЪСТОЯНИЕ НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. Най-голямата партия присъства в политическото пространство преди всичко чрез изявленията на лидера си Бойко Борисов. Програма или някаква визия за бъдещето липсват. Посланията на Борисов най-общо са структурирани в две направления. Първото е свързано с дистанцията от собственото правителство. Борисов неизменно изтъква, че въпросите за властта засягат не него, а премиера Росен Желязков. Набляга, че това е голям компромис, направен едва ли не само в името на еврозоната. Нарича самия кабинет „служебен мандат“. Непрекъснато подчертава, че истинско правителство на ГЕРБ би имало само когато той е министър-председател. Темата за премиерските амбиции на Борисов като че ли не слиза от дневния ред. Понякога той се заканва, че ще стане премиер „когато иска“. Друг път обяснява, че външнополитически блам на България не би бил допуснат „ако той е премиер“. Всичко това не само подкопава авторитета на Желязков, но и подхранва слуховете, че Борисов планира в бъдеще заемане на премиерския пост. Два аргумента могат да бъдат посочени, като и двата до известна степен засягат проблема с личната реабилитация на Борисов. От една страна, след протестите от 2020 г. бе извървян дълъг път към „нормализация“ на оспорваната роля на ГЕРБ. През 2021 г. ставаше дума за „изчегъртване“ на ГЕРБ изобщо от политическата система. През 2023 г. ГЕРБ се разглеждаше като допустим участник във властта само с един министър. През 2024 г. се признаваше правото на ГЕРБ да управлява като водеща партия, но не и с Борисов в качеството на премиер. Именно последното би завършило цикъла на реабилитация. От друга страна, Борисов е бил най-дълго време премиер в новата история на България с претенцията, че представлява „европейското развитие“ на страната. Само че всички по-важни жалони по този път – от самото членство в ЕС през влизането в Шенген до предстоящото присъединяване към еврозоната – се случват при други министър-председатели. Това изглежда се възприема не твърде охотно от Борисов.

Другото направление се отнася до все по-широко отворените врати на Борисов към ДПС-НН и

ДБ. Години наред Борисов е бил подозиран в тясна колаборация с Пеевски. Но за първи път през последните седмици той започна открито да признава партньорството си с Пеевски и да твърди, че работи най-добре с него, особено когато става дума за перспективата на управлението. Аналогично, Борисов отдавна опитва да приложи тактиката „разделяй и владей“ спрямо ППДБ, като атакува неспирно ПП, но отправя политически оферти към ДБ, включително за участие в правителството. Сегашният корупционен скандал, обхванал ПП, е добър повод за Борисов да усилва натиска си. Конкретен повод му дават дискусиите за общ кандидат-президент на демократичната общност в България. Борисов директно предложи да се включи в общата номинация. Трудно е да се каже със сигурност дали „политиката на отворени врати“ има за цел балансиране между Пеевски и либералните среди, но напълно би съответствало на политическия стил на Борисов.

„Продължаваме промяната – Демократична България“ (ППДБ). Вече шест месеца втората политическа сила е поставена в неприятното положение да стои извън властта, но да е принудена да подкрепя значителна част от инициативите на властта по проевропейски причини. Тази несигурност компрометира опозиционния имидж на ППДБ. Усилията да се излезе от „проевропейския“ капан се фокусираха в две посоки. Първо, като се преформулира политическият залог и се заговори активно за президентските избори през 2026 г. Проведена бе първата от серия дискусии, под егидата на „Демократи за силна България“, с две послания: че единството на демократите около общ кандидат е единственият шанс да се победи „проруски“ конкурент на президентския вот; и че примерът с Петър Стоянов от 1996 г. е подходящата отправна точка да бъде мислено подобно обединение. Съвсем логично бе коментиран, макар и не предопределен, и политическият инструмент от онова време, предварителни избори по американски модел. Засега обаче инициативата се сблъсква с два нерешени проблема. Първият е традиционен за либералната десница и засяга неопределеното отношение към

Бойко Борисов. Така и не се разбира какво ще бъде отношението към бъдещия кандидат-президент на ГЕРБ, като към „проруски“ или като към „проевропейски“. Първото затваря вратите, но и усилва опасенията от поредна самоизолация на тези партии. Второто обаче повдига въпроса защо изобщо се водят дискусии от този характер, след като „проевропейски“ кандидат с шансове за успех би имало и със, и без десницата. Вторият проблем визира именно историческия опит от 1996 г. Мнозина коментатори припомниха, че предварителните избори са били средството, с чиято помощ е бил отстранен от надпреварата действащия тогава държавен глава Желю Желев. В този смисъл се актуализират притесненията, че партии с по-мобилизирани активисти (като ДСБ и ДБ) биха могли да надделеят технологично над партии с може би повече привърженици, но неизградени местни структури (като ПП). Наличието на такива предположения вече хвърля сянка на съмнение върху благородните намерения на самата идея за лансиране на „президентски залог“ в политическия процес днес.

Вторият опит за изход от „проевропейския“ капан е насочен към актуализация на традиционното за ППДБ антикорупционно направление. Това по принцип е възможност да се поддържа здравословна дистанция от управляващото мнозинство. ППДБ изнесоха разнообразни данни за корупционни зависимости. Най-ярка публичност добиха дискусии по разкрития на Антикорупционния фонд срещу бизнесмена Христо Ковачки. ППДБ обаче не успяха да се възползват от тази тенденция заради мощен и безпрецедентен корупционен скандал в собствените им редици. Районните кметове на ППДБ в столичните квартали Люлин и Младост публично се оплакаха от натиск, упражняван върху тях, за отчисления на средства по обществени поръчки в партийната каса на ПП. Заместник-кметът на София Никола Барбутов бе арестуван след запис, уличаващ го в подобни договори. Съпредседателят на ПП и бивш премиер Кирил Петков пое политическата отговорност за „грешни кадрови решения“ и подаде оставка от партията и парламента. Според медийни коментари изненадващият ход на Петков (в българската демократична история почти липсват примери за партийни лидери, напуснали поста си след публични обвинения в нередности) е имал за цел да ограничи мащабите на скандала. Това обаче едва ли ще се случи. Тиражират се подозрения, че разкритията за Барбутов са само върхът на айсберга от незаконни схеми на срастването между политика и бизнес. Добре известно е също така, че ПП е създадена като партия в името на борбата с корупцията. В този смисъл корупционните разобличения тук крият риск от много по-тежки репутационни щети, отколкото би станало в други партии.

Аферата „Барбутов“ се вписва в общия фон на кризисните процеси, обхванали ППДБ в тяхната електорална крепост София. Кметът Васил Терзиев е в значителна степен компрометиран заради серия неуместни управленски действия, особено в сферата на градоустройството. Стачката на градския транспорт в София засили масовите впечатления за политическа безпомощност на Терзиев. Твърденията на Терзиев, че пари няма, бяха опровергвани от правителството, което намери пари. Основното послание е насочено към прагматичния бизнес в града, за да може той да се ориентира къде са съсредоточени силните фактори на властта. След дълъг период на блокаж бюджетът на София за 2025 г. бе приет буквално в средата на годината, и то във вид, който не отговаря на първоначалните намерения на кметския екип. Политическите позиции на ППДБ в София драстично се свиват. ППДБ загуби избора на кмет в ключов район като Искър. Напускането на кметовете на Люлин и Младост, както и на общински съветници от коалицията, броени седмици след раздялата с фракцията „Спаси София“, фактически ревизира резултатите от местните избори преди 2 години. ГЕРБ служебно се превръща в първа политическа сила в София. Терзиев е без мнозинство и без доверие. Разбира се, София е най-силният, но не и единствен пример за „затягане на примката“ около ПП. Общински съветници от коалицията в Добрич колективно се присъединиха към ГЕРБ, а кмет от същата коалиция, макар и на село, знаково премина в ДПС-НН на Делян Пеевски. Евродепутатът и бивш председател на НС Никола Минчев влезе в епицентъра на скандал за скрита реклама на китайски телекомуникационен гигант, въпреки че личната му вина в случая е повече от съмнителна.

Очертаната ситуация се вписва и в още един контекст, на все по-студените отношения между партньорите ПП и ДБ. Това пролича открито при спора за внасяне на вот на недоверие срещу правителството. Докато ПП настояваше за незабавен вот след окончателното решение за въвеждане на еврото, ДБ говореше, че вот е възможен най-рано през септември, ако въобще е необходим. В хода на скандала в София ДБ също открито предупреди ПП, че трябва да поеме по-сериозна отговорност. Разбира се, разрыв между партньорите е слабо вероятен, най-вече защото и ПП, и ДБ съзнават, че в такъв момент това би било фатално и за двете формации. Но като че ли идва моментът на битка за наследството на голямото някогашно ПП.

Оставката на Петков доведе до временно ръководство на ПП начело с Асен Василев. В края на септември предстои национален форум на партията, натоварен с избора на ново ръководство. От действията на Василев скоро ще се разбере дали той планира еднолично да овладее партията, или

разглежда себе си като действително временен лидер. Слуховете, че Василев се намира в тежко противоречие с кръга на Кирил Петков – Лена Бориславова, не са нови, но и не намират опровержение. Самият Василев е подозиран, че поради свои икономически зависимости е повече склонен към кооперативност с линията Борисов-Пеевски, отколкото беше досега Петков. В настоящия анализ не можем да дадем отговор на така възникващите въпроси, но лятото със сигурност ще изясни много от неизвестните за съдбата на ПП.

„Възраждане“. Партията се намира в сложна ситуация. Нейна основна политическа кауза от две години насам е запазването на лева като национална валута. Тази кауза доби нова актуалност с ускорения процес на присъединяване на България към еврозоната в първите месеци на настоящата година. Изявлението на президента Радев за референдум обаче създаде предпоставки „Възраждане“ да остане в сянка по най-важния за нея политически въпрос. Радев все пак е далеч по-популярен политик от Костадин Костадинов, а и по-влиятелен в далеч по-широки обществени кръгове. Политическият ресурс, с който Костадинов разполага за разлика от Радев – парламентарното представителство – също не е еднозначен заради конкуренцията от страна на партии като МЕР и „Величие“, оспорващи монопола на „Възраждане“ в полето на парламентарния национализъм. Трите внесени досега на недоверие срещу кабинета „Желязков“ са подкрепени и от трите националистически партии и съпътствани от медийно състезание кой има водещата роля в борбата срещу правителството.

Появиха се коментари, че „Възраждане“ ще понесе тежък електорален удар от Румен Радев ако и когато президентът реши да създаде своя политическа партия. Ето защо имаше очаквания, че Костадинов ще атакува Радев с призови за повече радикализъм в защитата на националната валута и съответно ще разобличава Радев, че липсата на достатъчно радикализъм доказва политическата му неискреност. Само че Костадинов съзнателно тръгна в посока, различна от тази на Радев. Докато президентът е фокусиран върху социалните и икономическите ефекти от еврото и не използва нито един националистически аргумент, Костадинов набляга почти изключително на заплахата за националния суверенитет и независимостта на България. По всяка вероятност това е продукт на тактика, която засега избягва чертаенето на разделителни линии, за да може максимално да се съхрани шанс за бъдещо овладяване на цялото анти-евро пространство. Костадинов е внимателен не само спрямо Радев, но и спрямо т.нар. граждански активизъм срещу еврозоната. На големите митинги в защита на българския лев, организирани от „Възраждане“, доминират недоволни граждани, които не са привърже-

ници на нито една партия. Основни говорители на тези протести са фигури като Страхил Ангелов, Недялко Недялков и Румяна Ченалова, които също не са партийно обвързани. „Възраждане“ обаче явно смята, че с течение на времето ще успее да излезе напред като политически представител именно на тези широки социални групи, които не припознават партията като своя, но поне не отказват да протестира редом с нея.

Движение за права и свободи – Ново начало (ДПС-НН). Партията на Делян Пеевски се утвърждава не само като ключов фактор на управлението на страната, без формално да участва в него, но и като победител във вътрешносекторната битка за наследството на старото ДПС. Все по-очевиден е процесът на отлив на доскорошни симпатизанти на алтернативното ДПС на Ахмед Доган в местната власт към структурите на Пеевски. Същевременно за първи път започват да излизат социологически проучвания, които отреждат на ДПС-НН втората позиция в националната политика. Дори да се приеме, че тези резултати са дискуссионни, тенденцията води в тази посока. Едва ли е случайно, че стари изказвания на Делян Пеевски, в които той декларира аспирации към министър-председателска роля, стават актуални за медиите и провокират сериозни, макар и негативни коментари.

Българска социалистическа партия – Обединена левица (БСП-ОЛ). БСП несъмнено е една от партиите, които преживяват сътресения след президентската инициатива за референдум. По традиция значителна част от социалистите са скептично настроени към смяната на националната валута, а войната в Украйна е усилила и скептицизма им към политиките на ЕС изобщо. Без да създаде голяма новина, решението на знакова за по-възрастното поколение фигура като Румен Гечев да напусне партията с мотиви, свързани с несъгласието с еврозоната, е показателно. Тревожни сигнали за БСП идват и от местната власт. Ваня Григорова, която почти спечели кметските избори в София от името на БСП, напусна групата общински съветници на партията. Неин мотив е колаборацията на БСП в Общинския съвет с управляващите партии. И не на последно място, популярност доби фактът, че на частичния вот за кмет на столичния район Слатина кандидатът на БСП получи по-малко гласове отколкото е списъчният състав на местната социалистическа структура.

Общ знаменател на всички тези тенденции е убеждението на мнозина социалисти, че партията се обезличила в сянката на дългогодишните си опоненти от ГЕРБ и ДПС, и че в съвместното управление с тях не е успяла да очертае свои „червени линии“ и да наложи свои политики. БСП действително изживява тежък период. Тук е важно обаче да се

отбележат две неща. Първото е свързано със завръщането на партията към европейското социалистическо пространство, от което курсът на бившата председателка Корнелия Нинова дълго време я разделяше. Участието на сегашния председател Атанас Зафиров и на младежкия лидер Габриел Вълков на конгреса на германските социалдемократи в Берлин носи ключово значение. Второ важно събитие е декларацията на младежката структура на партията, озаглавена „Ако не се променим, ще загинем. Рестарт тук и сега“ и призоваваща за радикални усилия за обновление и съживяване на левите и прогресивните политики в България. С тази декларация младите социалисти поставят начало на дискусии за бъдещето на социалистическата идея, които отчитат тревожното състояние на партията, но и отправят поглед напред.

Алианс за права и свободи (АПС). Партията на Ахмед Доган се намира пред окончателния си разпад. Тя изгуби както правото да ползва старата сграда на партийната си централа, така и правото да използва абривиатурата ДПС в своето название. Тежък политически удар за АПС представляваше решението не на друг, а на самия председател Джемал Чакъров да я напусне и да декларира открито лоялността си към Делян Пеевски и неговото ДПС-НН, като Чакъров бе последван от още двама депутати и значителен брой кметове и общински съветници. Водещи фигури в АПС оповестиха намерение за учредяване на нова партия на Доган, основана на енергията на младежката структура, но месец след това съобщение не се виждат никакви реални действия.

Огромно е разочарованието на мнозина от привържениците на Доган, че техният лидер в продължение на цяла година не излиза с никаква инициатива и не предприема нищо, за да бъде достоен опонент на агресивно разширяващия своето влияние Пеевски. Мълчанието на Доган е контекстът на вътрешнопартийно напрежение в АПС, маркирано от сблъсъците между групата на Юджел Атила и Илхан Кючюк, от една страна, и по-старите и популярни политици около Джейхан Ибрямов, от друга. Широко разпространени са слухове, че именно по-старите политици, притеснени от свои корупционни зависимости, предпочитат да не се прави нищо, за да не предизвикват преследвания от съответните държавни органи. Случаят с Чакъров, чийто син е обвиняван в корупция, е показателен. Срещу „застоя“ застават онези, които все още се надяват да използват Доган за свое знаме, за да оцелеят по-нататък в политиката. Не бива обаче да се пренебрегва и най-опасният слух, а именно,

че самият Доган е готов да търси сделка с Пеевски, като признае поражението си и се оттегли от политиката, без да бъде преследван по някакъв начин. Слухът няма как засега да се потвърди или опровергае, но доминира в атмосферата на обезверяване и криза, обхванала средите на АПС.

„Има такъв народ“ (ИТН). Партията формално избра лидера си Слави Трифонов за нов мандат, без дискусия и без очертаване на политически цели. За разлика от участието си в кабинета „Петков“, ИТН сега проявява пълна лоялност към правителството. Подходяща илюстрация за това е реакцията им на президентската инициатива за референдум. През последните години ИТН редовно са демонстрирали съгласие с Радев и неговата политика. В случая обаче те се ограничиха да кажат, че подкрепят по принцип идеята да се провеждат референдуми, макар че иначе са за незабавно влизане в еврозоната.

„Морал, единство, чест“ (МЕЧ). Партията се държи като опозиция, която неизменно фиксира като основен враг на българското развитие двойката Борисов-Пеевски. За пореден път МЕЧ е и сред съносителите на вот на недоверие. В своята реторика лидерът Радостин Василев опитва да се отличи от останалите опозиционни националистически сили като представя себе си за потенциален обединител на опозицията, за балансатор между „Възраждане“ и „Величие“, но и за политик, който може „да говори с всички“. В политическата практика това е слабо подплатено с факти.

„Величие“. Партията продължава досегашната си линия да бъде изключително активна в интернет пространството и в социалните медии, мобилизирайки привържениците си по определени конкретни каузи: защита на липовите гори, борба със сметищата и т.н. Лидерът Ивелин Михайлов изгражда образ на своеобразна „пощенска кутия“ за проблемите на хората пред институциите. Слоганът „Ние сме вашият глас“ съответства на тъкмо това разбиране. В политически план „Величие“ полага усилия да конкурира „Възраждане“ като водеща роля в националистическата опозиция. Ако в съпротивата си срещу въвеждането на еврото „Възраждане“ залагат на митинги и масови прояви в София и други градове, „Величие“ избира нестандартен път за привличане на вниманието, като организира автопоход на десетки автомобили до Брюксел, така че да изрази в столицата на ЕС протеста си срещу отмяната на българската национална валута. Закономерно следствие от тази активизация е видимата проява на ревност от „Възраждане“ към „Величие“, изразяваща се дори в парламентарни схватки.

4

ПРОГРЕСИВНИЯТ ПОЛИТИЧЕСКИ И ОБЩЕСТВЕН ДНЕВЕН РЕД

Българската столица стана арена на една от най-големите стачки в цялата българска демократична история. В течение на шест дни служителите на градския транспорт, с изключение на тези в метрото, стачкуваха с искания за по-високо заплащане и по-добри условия на труд. Синдикалната организация на протестиращите беше силна, а ефектът от самото събитие – несъмнено голям. Кметът и общината упорито отказваха да направят компромис, докато накрая, по препоръка на лидера на ГЕРБ Бойко Борисов, правителството отпусна необходимата сума за повишение на доходите.

Както във всяка подобна инициатива, така и тук имаше опит за мащабна пропаганда срещу стач-

ката, обвързваща я с политическото напрежение в общината. Според тази пропаганда синдикалните структури, ръководени от бивши и настоящи активисти на ГЕРБ и БСП, са били мобилизирани в атака срещу управлението на кмета Васил Терзиев и представляваната от него ППДБ. Независимо от всичко, налице беше ефективен и успешен трудов протест, който не постави никакви политически искания и приключи с удовлетворяване на първоначално заложените цели. Ако в Западна Европа стачки от този тип са нещо нормално, за София всичко изглежда като пробив, който има потенциал за бъдещо разрастване.

5

ОСНОВНИ ИЗВОДИ, ПРОГНОЗИ И ПРЕПОРЪКИ

Предстоящото членство на България в еврозоната е несъмнено ключов етап в развитието на страната. Все още малко се осъзнава, че това включва интегриране в процеса на вземане на решения на ниво фискална и монетарна политика. Липсва, практически изцяло, дискусия върху интересите на България в подобен процес. Такава дискусия действително звучи далечно спрямо предизвикателствата на деня, но макар и индиректно тя е необходима с оглед на максимално пълноценното възползване от предимствата на валутния съюз.

Подготовката за членство сякаш не отговаря на реален анализ на рисковете и опасностите. Дълго време правителството не правеше почти нищо, а след инициативата на президента за референдум се зае скорострелно с информационна кампания, която не обхваща повечето проблеми, и с антиинфлационна реторика, която не почива на адекватна нормативна база. Съществува немалка вероятност седмиците и месеците след 1 януари 2026 г. да бъдат придружени от сътресения, които сега не се обсъждат. Голямата грешка, която управляващите допуснаха, беше да позволят изравняване на процеса на въвеждане на еврото с процеса на инфлация в масовото съзнание. Оттук нататък всяко повишаване на цените ще се приписва на ефектите от еврозоната.

С предложението си за референдум президентът очерта политическия залог не на сегашния момент, а на предстоящата 2026 г. Отсега е ясно, че възможни рейтингови дивиденди за Румен Радев и/или за националистическите партии, ако такива дивиденди има, ще настъпят най-рано през пролетта на другата година, в условията на въведено евро, и неизбежно ще повлияят на общата социално-психологическа атмосфера преди президент-

ските избори през есента. Публичните изявления и масовите прояви сега целят не толкова обрат в политическия процес, колкото уплътняване на съответните политически профили в очите на гражданите в навечерието на бъдещи събития.

Правителството изглежда стабилизирано и консолидирано от евро-перспективата. Предсрочни избори като че ли не се очертават. Все пак, в името на коректността, следва да се посочат няколко възможни мотиви на Бойко Борисов и Делян Пеевски, единствените политически фигури с потенциал да предизвикат такива избори, да го направят. Първо, това ще даде нова легитимност на властта в навечерието на влизането в еврозоната. Второ, потенциални сътресения около приемането на еврото ще могат да бъдат оправдавани с евентуално служебно правителство в края на годината. Трето, президентът Радев вероятно не би имал време за създаване на нова партия, ако има такива намерения, поради което изборите, за пореден път, биха минали без негово фактическо участие. Минусите на предсрочен вот обаче надделяват. Сегашната управленска конфигурация работи в условията на много добър синхрон и няма гаранции, че нови избори биха произвели по-добър за всички участници вариант. Също така, за управляващите е особено важна европейската легитимност, а тя навярно би пострадала в една изкуствено организирана политическа криза точно преди важна за ЕС трансформация в България.

Партийната система във все по-голяма степен е доминирана от експанзията на ДПС-НН. Кризисни тенденции на фрагментация се наблюдават в редица други партии – от ППДБ през БСП до АПС. Политическата стабилност наистина се оказва функция на липсата на политическа алтернатива.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 25, брой 3
Май-юни

България получи зелена светлина за членство в еврозоната от 1 януари 2026 г.

Инициативата на президента Румен Радев за референдум по темата, макар и отклонена, стана централен фактор на политическия дебат.

Корупционен скандал в партията „Продължаваме промяната“ постави под съмнение перспективите на либералната политическа общност в страната.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de